

20. YÜZYIL BAŞINDA İSTANBUL'DA BİR JAPON GEZGİN- KENJİRŌ TOKUTOMI'NİN TÜRKİYE İZLENİMLERİ*

Yrd. Doç. Dr. Ali Volkan ERDEMİR**

ÖZ

1906 yılının Haziran ayında İstanbul'da üç gün geçiren Japon yazar Kenjirō Tokutomi'nin Türkiye izlenimleri aynı yıl Junrei Kikō adıyla basılan kitapta yer alır. Bu dönemde, Japonya'da 16. yüzyıl sonlarından 19. yüzyılın son çeyreğine kadar yalnızca Avrupalılar tarafından oluşturulmuş bir Türkiye bilgisi birikimi vardır. Avrupa'nın yüzyıllarca savaş ve rekabet içinde oldukları Türkler'i Japonya'ya kendi bakış açılarından tanıtmış olmaları şüphe götürmez. Ne var ki, Tokutomi'nin notlarındaki Türkiye gözlemleri egzotik öğeler barındırmakla birlikte, önyargı ve saptırmalardan uzak olup, dahası Türkiye ile yandaşlık duygusu sergilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kenjirō Tokutomi, Japonya, Japonlar'ın 20. yüzyıl başında Türkiye görüşleri, Egzotizm.

A JAPANESE TRAVELLER IN ISTANBUL DURING THE BEGINNING OF 20th CENTURY – KENJİRŌ TOKUTOMI'S IMPRESSIONS OF TURKEY

ABSTRACT

Kenjirō Tokutomi puts his impressions of Turkey regarding his 3 days visit to Istanbul into the book Junrei Kikō, which was published the same year. At the beginning of 20th century, considerable Turkish knowledge already existed in Japan. This knowledge was created from the end of 16th century till the late 19th century only by the Europeans. It is beyond doubt that the Europeans created this knowledge considering the wars and opposition with the Turks. Nevertheless; although Tokutomi's notes include exotic subjects, they are away from prejudice and misrepresentations. Moreover, they are full with advocacy.

Keywords: Kenjirō Tokutomi, Japan, Japanese view of Turkey during the beginning of 20th century, Exoticism.

* Bu makale, 2007 yılında Kyoto Üniversitesi, Beşeri Bilimler ve Çevre Bilimleri Enstitüsü'nde tamamlanan *The Japanese View of Turkey during the Meiji Era: A Study Focused on Torajirō Yamada* adlı doktora çalışmasından (Erdemir, 2007) geliştirilerek yazılmıştır.

** Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, e-mail: averdemir@erciyes.edu.tr

1. GİRİŞ

Aralarındaki coğrafi uzaklığa karşın, Türk ve Japon halklarının duygusal anlamda birbirlerine çok yakın olduğu Türkiye’de yaygın bir kanıdır.¹ “Bir şeyin yapısında ne kadar bilgi varsa o kadar da sevgi vardır”² deyişi diğer bir şekilde söylenirse; insan ilişkilerinde sevgi için saygı; saygı içinse bilgi gereklidir. Bu noktada, yazar Kenjirō Tokutomi’nin Türkiye görüşünü oluşturan notları incelemek, 20. yüzyıl başında Japonya’daki Türkiye bilgisinin özelliklerini anlamak açısından önemlidir.³

Bu yazıda öncelikle Japonya’daki Türkiye bilgisinin oluşumuna kısaca değinilip, ardından Kenjirō Tokutomi hakkında genel bilgi verilecek, sonrasında Tokutomi’nin 20. yüzyıl başındaki İstanbul ziyareti sırasındaki izlenimleri⁴ kültürel, siyasal ve toplumsal açıdan genel hatlarıyla ele alınmaya çalışılacaktır. Bu dönemde Japonya’da artık Türkiye bilgisi iyice şekillenmeye başlamıştır. Burada cevaplandırılması gereken soru, Tokutomi’nin bu mevcut bilgiden nasıl etkilendiği ve Japonya’daki Türkiye bilgisine nasıl bir katkıda bulunduğudur.

2. JAPONYA’DA TÜRKİYE BİLGİSİNİN OLUŞUMUNA KISA BİR BAKIŞ

Kobe Şehri Kosetsu Sanat Müzesi’nde bulunan “İnebahtı Savaşı Resmi” adlı tablodan⁵ Japonya’da Türk algısının 16. yüzyıl sonlarında başladığı tahmin edilebilir. Portekizli tacirler tarafından Japonya’ya bu dönemde getirildiği düşünülen, 1571 İnebahtı savaşını konu alan resimde Osmanlı Devleti’nin, Hristiyan batıyı tehdit eden güçlü (anti-Hristiyan) düşman imajı belirgindir.⁶

Nishikawa Joken 1695 yılında yayımlanan *Kai Tsūshōkō* başlıklı kitabında Türkiye’yi *Turkein* olarak belirtip, ülke konumu, “Hollandalılara benzeyen” insanı ve ürünleri hakkında bilgi verilir.⁷

Yine, Arai Hakuseki’nin yazdığı, *Sairan İgen* (1713) adlı kitapta adı *Toruka* olarak geçen Türkiye için “...Bu ülke çok güçlüdür. Çevresindekilerin hepsi ona itaat eder...Kendine bağlı çok ülke vardır. İnsanları Hollandalılar’a benzer...” denilmektedir.⁸

18. yüzyılda yayınlanan *Komozatsuwa ve Bankoku Shinwa* adlı kitaplarda, hakkında yabancı ve hayali tanımlamalar bulunan Osmanlı İmparatorluğu’ndan “üç kıtada hüküm süren müthiş askeri kuvvet” olarak da bahsedilir. Bu bilgilerin ise 16. ve 17. yüzyılda Portekizliler ya da Hollandalılar tarafından Japonya’ya getirildiği tahmin edilmektedir.⁹

1 Adnan Menderes Üniversitesi öğretim üyesi Hacer Harlak, *Önyargılar: Psikososyal Bir İnceleme* (Sistem Yayıncılık, 2001) adlı kitabında, yaptığı araştırma sonucu Türklerin en çok Japonları sevdiğini belirtmiştir.

2 Bu, modern tıbbın kurucularından biri kabul edilen Alman doktor Paracelsus’un deyişidir. (Fromm, 1993, s.6.)

3 Makalenin kapsamı doğrultusunda, Türkiye’deki Japonya bilgisinin tartışılması başka bir yazıya bırakılmıştır.

4 Söz konusu notların bir kısmı *Kindai Toruko Kenbunroku*’da incelenmiştir. (Nagaba, 2000, s.149-163.)

5 Tablonun asıl adı 「レバント戦闘図」

6 Kiichiro Nakayama (中山喜一郎)’nın konuyla ilgili detaylı yazısı için bkz: Esenbel S., U. Rasim and Misawa N. (text writers) 2003, s.16-18.

7 Erkin, Şubat 2002, s.91-92.

8 A.g.e. s. 28-29

9 Esenbel, 1996, s. 238.

19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu ve Japonya iki büyük sorunla (kapitülasyonlar ve Rusya tehditi) ile başa çıkmaya çalışıyordu. Bu dönemde Japonya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na gösterdiği siyasi ilgi yoğunlaşmış, Türkiye'ye gönderilen heyet ve askeri gözlemci sayısı artmıştır. Örneklendirmek gerekirse; 1881 yılında Yoshida Heyeti İstanbul'da Sultan II. Abdülhamid ile görüşmüş, bu ziyareti 1892-1893 yıllarında Japon Genel Kurmayı'ndan istihbarat subayı Albay Fukushima Yasumasa takip etmiştir. İenaga Tokoyichi'nin ziyareti de benzer bir şekilde siyasi içeriklidir.¹⁰

Bu ziyaretlerin dışında ise 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında Chisen Asahina, Sohō Tokutomi ve bu yazıda ele alınan Kenjirō Tokutomi gibi Meiji Dönemi (1868-1912) entelektüellerinin İstanbul ziyaretlerinde sırasında edindikleri izlenimleri yazdıkları makale ve seyahatnameler Japonya'daki Türkiye bilgisine önemli katkı sağlamıştır.¹¹

I. Dünya Savaşı çıkana değin İstanbul'da yaklaşık 22 yıl ticaret ile uğraşp, fahri konsolosluk yapan Torajirō Yamada'nın yazdığı *Toruko Gakan* (1911) adlı kitap ile Japonya'daki gazete ve dergilerde Türkiye ve Türk halkı konulu yazılarının da Japonya'daki Türkiye bilgisi oluşumuna katkısı unutulmamalıdır.¹²

1877 Ekim ayında İstanbul'a ayak basıp, Türkiye'yi kendi gözleriyle gören Japon veliahtı 東伏見宮 Higashi Fushimi no Miya'nın bu ziyaretine cevaben, Sultan II. Abdülhamid, 1889 yılında Osman Paşa idaresindeki bir heyeti Ertuğrul Fırkateyni ile Japonya'ya göndermiştir. Böylece Ertuğrul Fırkateyni'nin uğramış olduğu Nagasaki, Tokyo ve Kobe gibi liman şehirlerindeki Japonlar Türkleri görme fırsatı bulmuşlardır.

Tokutomi'nin İstanbul'a geldiği 20. yüzyıl başında Japonya'da artık şekillenmiş Türk bilgisinin varlığından söz edilebilir.

3. İSTANBUL'DA BİR JAPON: KENJİRŌ TOKUTOMI 徳富健次郎 (1868-1927)

Yazar adı Roka Tokutomi'dir (徳富蘆花. Yazın kariyerine ağabeyi, ünlü tarihçi ve gazeteci Iichirō Tokutomi'nin (yazar adı: Sohō Tokutomi) çıkardığı dergide başlamıştır. İlk romanı *Hototogisu* (1898) bir gencin erken yaştaki evliliğine karışan ailesiyle yaşadığı otorite sorununu ele alır. Burada Kenjirō Tokutomi'nin öz yaşamı bire bir sergilenmese de, ailesiyle yaşadığı otorite problemlerinin romana yansıdığı düşünülmektedir. 1902 yılında ailesi ile yollarını ayıran Tokutomi'nin, 1900 yılında *Shizen to Jinsei* ve 1902 yılında ise yarı otobiyografik roman *Omoide no ki* adlı romanları yayımlanır. *Omoide no ki*'de Japon gençlerinin yeni politik gelişmeler, Hristiyanlık ve romantik aşk konuları karşısındaki heyecanları dile getirilir.

Gelişme aşamasının ötesine geçemediği şekilde değerlendirilen eserlerinden ziyade, Tokutomi, 19. yüzyıl Japon toplumundaki farklı yaşantısı ile dönemin önemli bir figürü olarak değerlendirilmektedir. Hristiyan eşiyile paylaştığı mistik dünya görüşü, akıl hocası olduğu düşünülen Rus yazar Leo Tolstoy'la Rusya'da yaptığı görüşme ve onunla yazışmaları, ve yine Tolstoy gibi Tokutomi'nin de yaşamını sürdürmek için kırsal bir bölgeye çekilip, çiftçi yaşamı sürmesi bu değerlendirme konularının başında gelmektedir.

¹⁰ Esenbel, Şubat 2002, s.4-5.

¹¹ Bu üç entelektüelin Türkiye izlenimleri hakkında bknz: Erdemir, 2007, s. 42-77.

¹² Torajirō Yamada'nın Türkiye görüşü, Japon-Türk ilişkilerine katkısı, İstanbul'da yaptıkları vb. konular hakkında detaylı bilgi için bknz: Erdemir, 2007, s. 4-41.

I. Dünya Savaşı bitiminde Versay'da toplanan devlet adamlarına İngilizce yazdığı mektupta içten bir tonla ırklar arasında eşitlik ve silahsızlanma konularındaki isteklerini belirtmiştir.

1906 yılının Nisan ayında Yokohama'dan yola çıkan Kenjirō Tokutomi, Filistin'in ardından İstanbul'a geçmiştir. Buradan trenle Balkanlar'a hareket etmiş ve sonrasında Rusya'ya varmıştır. Yasnaya Polyana'da Tolstoy ile görüştüktan sonra Siberya üstünden Japonya'ya dönmüştür.¹³

20 Haziran 1906'da ayak bastığı İstanbul'dan 23 Haziran akşamı ayrılan, bu gezisinde edindiği Türkiye izlenimlerine aynı yıl Aralık ayında yayımlanan Junrei Kikō (順禮紀行) adlı kitabının 161-165. sayfalarında değinmiştir. Japonya'nın Osmanlı İmparatorluğu'nu bir yandan askeri gözlemci ve heyetlerle siyasi ve askeri anlamda, diğer bir yandan entelektüeller vasıtasıyla kültürel anlamda daha yakından tanıma gayreti içinde olduğu 20. yüzyıl başında, yazar Kenjirō Tokutomi'nin bu notlarının Türkiye bilgisi içindeki yeri önemlidir.

3.1. İlk İzlenimler

Pierre Loti, Theophile Gautier, Alphonse de Lamartine gibi Batılı gezginlerin seyahatname ya da romanlarında övgüyle yer alan İstanbul'un fiziki güzelliği Kenjirō Tokutomi'yi de etkilemiştir:

...Hilalin başkenti, büyüleyen manzaralarıyla ne kadar da takdire şayan.
Konstantinopolis dünyada eşsiz bir şehir.¹⁴

İstanbul artık sadece Batı'nın değil Doğu'nun gözünde de güzelliği ile mitleşmeye başlayan bir şehirdir. Bu efsaneleşen şehirde Tokutomi'nin gözüne çarpan ilk şeylerden bir diğeri festir:

Türk fesi görünce akla hemen Çinliler'in at kuyruğu saçı gelir.¹⁵

Diğer yabancılar öğeler notlarında şu şekilde yer bulmaktadır:

...Üçümüz eşeğe binerek yukarıdaki parka gittik... pınarın kenarında Türk müziği çalınıyor... Müziği bir süreliğine dinlerken Bay N. ve Ali Bey nargile içiyorlar, ben su içiyorum. Sonrasında, tepeden sahile eşeklere binip iniyoruz...¹⁶

Japonya'dan uzak ve yabancı bir ülkede, fes, nargile ve göze hitap eden betimleyici tabirler, Türk müziği (farklı çalgı ve değişik melodi) gibi işitsel öğeler, eşekle seyahat gibi Japon kültürüne yabancı noktaların notlarında özellikle yer alması, Tokutomi'nin yaklaşımının egzotizmle bağdaştığına işaret eder.

¹³ Nagaba, 2000, s.150.

¹⁴ 「.....」 壯なるかな新月の都、占め得たる其刑勝より云へばまさしく世界無双の君士但丁堡なるべし。Tokutomi, 1906, s.162.

¹⁵ 土耳其の赤帽を見れば直ちに支那の辮髪を想起す。A.g.e s.164.

¹⁶ ...其れより三人驢馬のて山の手の遊園に上る。...山上の遊園には泉湧き、水に臨みて土耳其人の音楽あり。... N君とアリ君は水煙草を吸いつゝ、余は水を喫しつつゝやゝ久しく其單調なる音楽を聞きたる後、山をしたりまた驢馬にて海邊に歸り...。A.g.e, s.164)

İstanbul gözlemlerini dile getirmeye şöyle devam eder:

... (İstanbul caddelerinde) elektrik lambası yerine gaz lambaları var; telefon bulunmuyor; eski tarzda bir atlı tramvaydan başka, Alman İmparatoru'nun bir kaç yıl önceki ziyareti için yapılmış, Galata'ya çıkan kısa mesafede çalışan bir tren. Anlaşılan Sultan elektriği sevmiyor.¹⁷

Osmanlı'nın çağdaşlaşmadaki geri kalmışlığından söz edilmesi, bunun sebebinin de Sultan'ın kişisel zevkiyle ilişkilendirilmesi, dahası yapılan ufak bir modernleşme hareketinin kendiliğinden değil Avrupa'nın zoruyla gerçekleştirildiği iması, ilk başta batının çok sözü edilen şarkiyatçı yaklaşımını çağrıştırmaktadır. “Şarkiyatçılığın özü Batı'nın üstünlüğü ile Şark'ın aşağılığı arasındaki silinmez ayrılık”¹⁸ ise ve aşağı olma iması modernleşmede geri kalma anlamı ile sınırlandırılırsa, bu yaklaşımın doğru olduğu iddia edilebilir. Çünkü, Tokutomi'nin İstanbul'a gelmesinden daha 24 yıl önce Japonya artık modern bir ülke özelliklerine sahip olmaya başlamıştır. “1882'de Japonya'da üç tersane, elli bir ticaret gemisi, beş cephane tesisi, elli iki fabrika, on maden ocağı, yetmiş beş mil uzunluğunda demiryolu ağı ve bir telgraf sistemi vardı.”¹⁹ Dahası, 1904-1905 Rus-Japon Harbi'nden zaferle çıkmış, ve artık güçlü ve modern batılı devlet statüsüne yükselmiştir.

Ne var ki, “şarkiyatçılık, Şark'la -Şark hakkında saptamalar yaparak, ona ilişkin görüşleri meşrulaştırarak, onu betimleyerek, öğreterek, oraya yerleşerek, onu yöneterek- uğraşan ortak kurum olarak, kısaca Şark'a egemen olmakta, Şark'ı yeniden yapılandırmakta, Şark üzerinde yetke kurmakta kullanılan bir Batı biçemi”²⁰ olarak ele alındığında, Japonya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na şarkiyatçı yaklaşımının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Japonya'nın şarkiyatçılık alanı, bu tanıma göre, Çin ve Kore başta olmak üzere coğrafi açıdan yakınında bulunan sömürgeleri olmuştur.

Tüm bu noktalar dikkate alındığında Tokutomi'nin Türkiye algısının egzotizmle ilgili olduğu görülür.

3.2. Farklı Bir Kültürü Anlamak

Yabancı olanı gözlemlemek onu tam anlamak değildir. Yabancı bir ülkeyi yakından tanımak, farklı bir kültürü anlayabilmek için yerel halkla iletişim sağlamak, diğer bir deyişle ortak dille anlaşmak gereklidir. Yerel dil bilinmiyorsa, bir tercümana ihtiyaç duyulur. Tercüman, o yerde saygın bir kimliğe sahipse ve yerel halk tarafından güven duyulan biri ise, elde edilen bilgi kaliteli ve tutarlı olacaktır. Kenjirō Tokutomi'ye İstanbul'da Nakamura Dükkanı'nın²¹ işletmecisi Kenjirō Nakamura²² rehberlik eder. Nakamura ile İstanbul'u gezen Tokutomi'nin şahit olduğu bir olay onun Türkiye görüşünü anlamak için önemli ipuçları barındırmaktadır:

17 「……」瓦斯燈あれど電燈なく、電話なく、舊式の鐵道馬車あれど、電車は唯先先年如才なき獨逸皇帝來遊の結果としてガラタに短距離の地中電鐵かゝれるのみ。皇帝陛下電氣を嫌ひ玉ふ故なり。A.g.e

18 Said, 1999, s.51.

19 Hoyt, 1995, s. 19.

20 Said, 1999, s. 13.

21“Yamada and Nakamura also opened two stores in the commercial centre of Pera...” Esenbel, 1996, s.241-242.

22 Detaylı bilgi için bkz: Esenbel and Inaba, 2003, s. 5.

Konstantinopolis'teki tek Japon dükkanının sahibi Bay N. ile ayın (Haziran) 22'sinde boğazda bir gezi yaptık. Galata Köprüsü'nde vapura binerken, köprü üzerinde sesleri duyulan bir grup askerin geçişini izledik...Diğer noktaları boşverelim; sabah güneşinde parlayan süngüleriyle bu cesur Türk asker alayının görüntüsü muhteşemdi.²³

Burada akla gelen ilk soru, Tokutomi'nin cesur Türk askeri nitelmesini hangi bilgiye dayandırdığıdır.

Göze görünen özellikler, somut bir deyişle, askerlerin parlayan süngülerini yorumlaması üzerinden bir tahmin yürütülebilir. Samurai kültüründen²⁴ gelen birisi için, bu süngüler kılıcı, dolayısıyla da gücü temsil ediyor olmalıdır. Yinelemek gerekirse; tam bu dönemde Rus-Japon Harbinin (1904-05) zaferi ile mağrur Japonya, artık büyük Avrupa devletleriyle başabaş giden, güçlü bir ülke durumundadır.

Öte yandan, Japonya'da Türkiye bilgisi oluşum sürecinde Osmanlı İmparatorluğu üç kıtaya hükmeden, büyük Avrupa devletleriyle savaşmış, müthiş askeri güce sahip bir devlet olarak anlatılmaktadır. Tokutomi'nin kısa ziyareti sırasında Türk askerini *cesur* olarak değerlendirmesinin sadece görsel öğelere dayanmayıp, bu yorum Japonya'dayken edindiği Türkiye ön bilgisiyle ilintili olmalıdır.

20. yüzyıl başındaki Türkiye'yi anlarken kullandığı ön bilginin dışında, yerel halkla kurduğu ilişkiden edindiği bilgi de aşağıdaki alıntıda açıkça görülür:

Ali Bey'in dediğine göre Kuran-ı Kerim çok eşli evliliğe izin veriyor, ama bunu uygulayanlar sadece Araplar. Türkler sadece bir kadınla evleniyorlar.²⁵

1919-1922 yılları arasında İstanbul'da görevli Amiral Dumesnil'in karısı Vera Dumesnil, "Elli yıldan beri en zengin Türk bile tek kadınla evli"²⁶ açıklaması Tokutomi'nin iletisini doğrular.

Buraya kadar incelendiği kadarıyla Tokutomi'nin Türkiye'ye bakışının egzotizmle ilgili olmakla birlikte, Japonya'da Türkiye ön bilgisi edindiği ve İstanbul'da yerel halktan Türk kültürünün bazı özelliklerini öğrendiği anlaşılmaktadır.

23 二十二日。土京唯一の日本部落なる中村日本雜貨店の支配人N君の案内にてボスフォロス見物に行く。ガラタの橋より小蒸氣に乗る時、橋も轟に一隊の兵士の過ぐるのを見る。「.....」餘事は兎もあれ武勇は人に譲るべくもあらぬ土耳其兵が銃劍をガラタの橋の朝日に輝やかしてねり行くさま立派と云へば立派也。(Tokutomi, 1906, s.163.)

24 12. yüzyıldan itibaren Japon tarihinde ağırlığını hissettirir. Japon savaşçısı anlamına gelen *samurai* günümüzde çeviri gerektirmeyen bir kelimedir. Bushidō olarak adlandırılan savaşçı yasalarına koşulsuz itaat eden *daimyō* (derebey) ya bağlı bu askerlerin döneminin 1870'lerde Meiji Restorasyonlarında resmi olarak bitse de, Japonya'nın ekonomik başarısının yine bu samurai kültürü ya da ruhuna dayandığı da iddia edilmektedir. Samurai kılıcının (*katana*) ise çok sağlam olduğu söylenmektedir. Miller, 2000.

25 アリ君に聞へば、一夫四妻はコランの許す所と云へど實行する亜刺比亜の人達のみにて、自分等は一妻の外なし「.....」 A.g.e. s. 165.

26 Altındal, 1994, s. 59.

4. ÖTEKİNİ DEĞERLENDİRME

Modern dünyadan egzotik olana kaçan bir romantik izlenimi verse de, Kenjirō Tokutomi, aynı zamanda dünyadaki siyasi gelişmelerin farkında olan bir entelektüeldir.

...ve bu yaşlı adam haykırmaktadır: “Türkler, herşeyleriyle Avrupa’dan atılmalıdır.” Adil bir şekilde düşünersek, Haçlıların torunları kesinlikle Hilal halkına, onlar köleleriymiş gibi davranacak kadar üstün değildirlir.²⁷

Burada yaşlı adamdan kastedilen İngiliz Liberal Parti Başkanı ve devlet adamı William Ewart Gladstone, 1886-1874, 1880-1885, 1886 ve 1892-1894 dönemlerinde başbakan olarak görev yapmıştır. İngiltere’nin uluslararası politikası Gladstone’la birlikte değişmiş, Osmanlı yerine Rus dostluğu tercih edilmiştir.²⁸

Türkiye ve Japonya hakkında siyasi değerlendirmeleri şöyledir:

Türkler’in Japonlar’a tavrı aynıdır. Japonlar (Türkler’in nefret ettiği) Ruslar’ı savaşta yenmiştir; Japonya beyaz Avrupalılar’ın burnunu kıran aynı Asya’nın bir ülkesidir. İşte bu Türkler’in Japonya görüşüdür.²⁹

Tokutomi, Türkler’in Japonya görüşünün esasının Rus-Japon Harbine (1904-1905) dayandığını belirtmiştir. Bilindiği üzere bu savaşta batılı bir devlet karşısında doğulu bir devlet galip gelmiştir ve çağdaşlaşmakta geciken ve sürekli topraklarını kaybeden bir ülke için bu ilham alınacak bir gelişmedir.³⁰ Öte yandan, Asya, Avrupa ve Afrika’ya yayılan topraklarında pek çok ulusu içinde barındıran Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupalı devletlerle rekabet içinde olduğu şüphe götürmeyen bir gerçek olsa da, batılılar için ‘beyaz Avrupalı’ tabirini kullanmamış olsa gerek. Bu sıfatlandırma, sarı ırktan gelen Japonlara özgü bir tabirdir.³¹ Tokutomi burada, batılı Hristiyan devletler karşısında, Avrupa’dan tamamen sökülüp atılmak istenen, Hristiyan olmayan Osmanlı ile farklı ırktan gelen, Hristiyan olmayan Japonya arasında ortak bir özellik belirleme çabasına girerek yandaşlık duygusu oluşturmak istemiştir. Dahası, Türkiye için şunları diler:

Doğuda Güneş halkı, batıda Ay halkı. Güneş ve Ay her zaman birbirlerine düşünceli davranmıştır. Hilalin artık tamamlanmasını diliyor ve bir ayna gibi parlaması için dua ediyoruz.³²

27[中略]荷物ぐるみ歐洲より追ひ出すべし翁は罵りたれども、公平なる眼と以て見れば、十字軍人の子孫未だ必しも新月の民を奴僕視すべく優れるにあらず。A.g.e. s.165.

28 Akşin, 1997, s.165.

29 土耳其人の日本人に對する即今の態度は唯一也。己が深怨ある露西亜に勝て呉れし日本、始終己を窘めくする西洋白哲人の鼻を折りし同じ東洋人の日本、是れ彼等の日本觀也。Tokutomi, 1906, s.165.

30 “Japonlar’ın özellikle Rusları yenişi, Türkleri çok sevindirmiştir. Bu başarıyla Japonya, Doğulu bir devletin, Rusya gibi güçlü Batılı bir devleti yenebileceğini kanıtlamış oluyordu. Üstelik Japonya, kendi öz kültür ve geleneğini koruyarak kalkınıp güçlenmiş, Batı teknik ve uygarlığını, başarıyla aktarabilmişti. Türkiye ve Türkler de, aynı şekilde Orta Doğu’da, ikinci bir Japon Mucizesi yaratabilirlerdi.” (Tuncoku,1992, s.1)

31 Fiziksel antropolojinin kurucusu kabul edilen Johann Blumenbach, *On the Variety of Mankind* adlı kitabının 1795 baskısında geliştirdiği ırksal sınıflandırma sisteminde, Avrupalılığı (beyaz ırk) Kafkaslılıkla değiştirdi. Avrupa, Asya ve Afrika’nın Avrupa’ya yakın kesimlerinde yaşayan bütün açık tenli insanlar buna dahil oldu. Kafkasyalı sayılmayan Asyalılar’ı ise ‘Moğol-sarı ırk’ (Çin ve Japonya dahil olmak üzere Asya’da yaşayanların çoğu) olarak belirledi. Haviland vd., 2008, s.193-194

32 東に日の國あり。西に月の國あり。日月もとより相思ふ。新月のいよいよ張りて圓かなる鏡と照むことは日の國の民の祈ならざる可からず。Tokutomi, 1906, s.165.

Burada Türkiye'ye duyulan iyi niyetin ilk bakışta duygusal nitelikte olduğu düşünülebilir. Bu iyi niyetli yaklaşımın, Türkler'in Rus harbindeki zaferlerinden dolayı Japonlar'a karşı hayranlık duygusu içinde olmasına bir cevap olduğu da çıkarılabilir. Aynı zamanda da 20. yüzyıl başında bir Japon'un güce duyduğu hayranlığın -3 kıtada geniş topraklara hükmeden, müthiş askeri güce sahip Osmanlı'ya özenme- ifadesi de olabilir.

5. SONUÇ

İstanbul'un Türkiye, İstanbul halkının Türk halkı olarak ele alınma durumu göz ardı edilirse, Kenjirō Tokutomi'nin 20. yüzyıl başındaki Türkiye görüşündeki temel noktalar aşağıdaki gibidir:

Kenjirō Tokutomi'nin Japonya'dan farklı bir kültüre sahip Türkiye'ye modern yaşamdan kaçış duygusuyla geldiği, gözlemlerinde yabancılıkların ön plana çıkmasından tahmin edilebilir. Bu noktada 19. yüzyılda Türkiye'yi ziyaret eden batılı gezginleri aratmayan egzotik betimlemeleri vardır. Ne var ki, onun Türkiye'ye bakışı egzotizmle sınırlı kalmamaktadır.

İstanbul'da uğraştığı ticaret dolayısıyla yerel halkın güvenini kazanmış ve Türkçe konuşabilen Nakamura'dan ve olasılıkla İngilizce anlaştıkları Ali bey sayesinde iletişim ve anlaşma sorunlarının üstesinden gelip, Türk kültürünün bazı özelliklerini öğrenme hevesi göstermiş, ve öğrendiklerini saptırmadan notlarında iletmiştir.

Tokutomi'nin İstanbul ziyareti üç günle sınırlı olması nedeniyle bazı değerlendirmelerinin özünün Japonya'da edindiği Türkiye ön bilgisine dayandığı söylenebilir. Bu ön bilginin 19. yüzyılın son çeyreğine kadar Batılılarca Japonya'ya taşındığı bilinmektedir. Yüzyıllar boyunca savaştıkları Türkiye hakkındaki bu Batı kaynaklı bilgilerin Tokutomi'nin mantık süzgecinden geçirip, ön yargılardan uzak bir değerlendirmeye sunması onun Türkiye görüşünü oluşturan notlarının en çarpıcı özelliğidir.

Tokutomi'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri gücüne hayran yaklaşımı ve modernleşme odaklı gözlemleri ise şu satırlarla daha iyi anlaşılacaktır:

Japonlar, başta kendilerinininki olmak üzere, tarih ve kültüre, yeniliğin her türüne inanılmaz bir ilgi duyuyorlardı. Teknoloji ve sonucu olan askeri ya da iktisadi güç kavramı da çok ilgilendikleri şeylerdi. Aslında kendi tarihleri de bir bakıma; önce Çin-Kore, ardından Avrupa ve Amerika'dan çağdaş kültür, bilgi, teknik ve yöntemlerin başarılı bir biçimde aktarılacak özümsemesiyle gerçekleştirilen, hızlı çağdaşlaşmanın tarihidir...Onun içindir ki tüm dünyaya olduğu gibi, bizi de bu üç açıdan değerlendiriyorlardı: "Tarih-kültür, teknoloji-güç ve çağdaşlık-yenilik."³³

Ünlü bir yazar ve entelektüel Tokutomi'nin, 1906'daki İstanbul ziyaret sırasındaki kültürel, siyasal ve toplumsal gözlemlerinin Japonya'daki Türkiye bilgisine katkı sağladığı kuşkusuzdur. Bu gözlemleri tek bir şehir ve kısa bir süreye dayalı olsa da, uzaktaki, farklı dil ve farklı dine sahip bir Japon gezginin 20. yüzyıl başındaki Türkiye'ye duyduğu yandaşlık duygusu ve nesnel değerlendirmeleri bu dönemdeki Türkiye yaklaşımının temel özellikleridir.

KAYNAKÇA

- Akşin, Sina (1997).** “I. Meşrutiyet Devri” (Ed. Akşin, Sina, vd.) *Türkiye Tarihi 3, Osmanlı Devleti 1600-1908*, İstanbul:Cem Yayınları. s.154-165.
- Altındal, Meral (1994).** *Osmanlıda Kadın*, İstanbul:Altın Kitaplar. s.49-58.
- Asano, Toshihisa 淺野敏久、Oho, Yukimasa 於保幸正, Kaihotsu, Ichirō 開發一郎, Eds.ets. al. (2000).** *Liberal Arts in the 21st Century/ Different Culture* 『21世紀の教養 21/異文化I・BUNKA』 Baifukan 培風館.
- Beasley, W.G. (2000).** *The Japanese Experience, A Short History of Japan*, London:University of California Press.
- Erdemir, Ali Volkan (2007).** *The Japanese View of Turkey during the Meiji Era: A Study Focused on Torajirō Yamada*, yayımlanmamış doktora tezi, Kyoto Üniversitesi.
- Erkin, Hüseyin Can (Şubat 2002).**“17. ve 18. Yüzyıllarda Japonya’da Türkiye Bilgisinin Oluşumu” *Tarih ve Toplum: Sayı 218.*, s.88-98.
- Esenbel, Selçuk (1996).** “A Fin de Siècle Japanese Romantic in Istanbul: The Life of Yamada Torajirō, and His Toruko Gakan”, *Bulletin of the School of Oriental and American Studies*, University of London, Volume LIX, Part 2. s. 237-252.
- Esenbel, Selçuk (Şubat 2002).** “Alacakaranlık Diplomasisi, Japonların Osmanlı İmparatorluğu’na İlgisi” *Tarih ve Toplum: Sayı 218.* s.68-82.
- Esenbel, Selçuk and Inaba, Chiharu (2003).** *The Rising Sun and the Turkish Crescent, New Perspectives on the History of Japanese Turkish Relations*, İstanbul: Boğaziçi University Press. s.1-41
- Esenbel S., Nakayama K. and U. Rasim, Misawa N. (text writers) (2003).** *History of Friendship between Turkey and Japan* 『日本—トルコ友好史展、アジアの西と東を結ぶ19世紀のロマン』 Tokyo: organized by Embassy of the Republic of Turkey in Japan.
- Evren, Burçak ve Girgin, Can Dilek (1997).** *Yabancı Gezginler ve Osmanlı Kadını*, Milliyet Yayınları.
- Fromm, Erich (1993).** *Sevme Sanatı* (Çev: Selçuk Budak) Ankara: Öteki Yayınları.
- Gomi, F. 五味文彦, Takashi, T. 高埜利彦, Toriumi, Y. 鳥海靖編, Ed. vd. (1998).** *Shōsets Nihonshi Kenkyū* 『詳説日本史研究』 (Detaylı Japon Tarihi Kitabı) Tokyo: Yamagawa Press東京:山川出版社.
- Haviland William A, Prins Harald E.L., Walrath Dana ve McBride Bunny (2008).***Kültürel Antropoloji* (Çev. İnan Deniz Erguvan Sarioğlu) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Hoyt, Edwin P. (1995).** *Japonya- Asker Bir Ulusun İntiharı* (Çev. Şerif Erol), İstanbul: Sabah Kitapları.
- Japan, An Illustrated Encyclopedia (1993).** Tokyo:Kodansha.
- Miller, David (2000).** *Samurai Warriors*, New York:St. Martin's Press.
- Misawa, Nobuo三沢伸生(2005).** 「オスマン朝と日本」 “Osmanlı Devleti ve Japonya”
1890 エルトゥールル号事件 報告書 (1890 *Ertuğrul Fırkateyni Olayı, Bildiri*) s.17-24.
中央防災会議 (Chuo Bousai Kaigi)
- Nagaba, Hiroshi長場紘(1996).** 「山田寅次郎の軌跡—日本・トルコ関係史の一面—」 “The Life of YAMADA TORAJIRŌ - from the viewpoint of Japanese-Turkish Relations”
上智大学アジア文化研究科 *The Journal of Sophia Asian Studies*, No. 14第14号
- Nagaba, Hiroshi長場紘 (2000).** Kindai Toruko Kenbunroku 『近代トルコ見聞録』 Tokyo:Keio U.P. 東京：慶應義塾大学出版会. s.149-163.
- Said, Edward W. (1999).** (Çev: Berna Ülner) *Şarkiyatçılık, Batı'nın Şark Anlayışları*, İstanbul:Metis Yayınları.
- Tanilli, Server (1997).** *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*, Cilt: V, 19. Yüzyıl: İlerlemenin Çelişmeleri, İstanbul: Adam Yayınları (orijinali: Schnerb, Robert (1968), *Histoire Générale des Civilisations, tome VI: Le XIXe siècle, 5e éd., Paris, P.U.F.*)
- Tokutomi, Kenjirō 徳富健次郎 (1906).** *Junrei Kikō* 『順禮紀行』 Tokyo東京: Keiseisha. 警醒社. s.161-165.
- Tuncoku, A. Mete (1992).** *Güneşin Doğduğu Adalardan Mektup Var, Bir Türk Öğrencinin Japonya İzlenimleri*, Ankara:Türk Japon Üniversiteliler Derneği.
- Tuncoku, A. Mete (Aralık 2008).** “Truva Atı, Mehter, Keriman Halis ve Japonlar”, *Yeniden İmece, Üç Aylık Eğitim, Bilim, Sanat, Kültür Dergisi*. Çanakkale, Sayı: 21. s.114-115.
- Uchida, Masami 内田正巳 (Eds. vd) (1998).** *Nihon Bungakushi* 『日本文学史』 (Japon Edebiyat Tarihi) Tokyo:Shoseki. s. 145.